

EVERGEM CENTRUM

ERFGOED WANDELING

BRONNEN:

- Geschiedenis van Evergem, Achiel De Vos Werkgroep, 1994
- Cartesius.be: Plan parcellaire de la commune de Evergem (1842 – 1879)
- Lanclus K. & Verbeeck M. 1993: Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Provincie Oost-Vlaanderen, Arrondissement Gent, Kantons Evergem - Lochristi, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 12n4, Brussel – Turnhout (1993)
- Curieus Evergem, Neuzen in Evergem, 2013
- Agentschap Onroerend Erfgoed
- Foto's collectie Jurgen De Waele
- Foto Cover: Raf Dufort

1. EVERGEHEM

Geologisch ligt Evergem in de zogenaamde "Vlaamse Vallei" die gevormd werd tijdens de ijstijden. Later waaide een deel van de dekzanden, die de vallei opgevuld hadden, als stuifzand op tot oostwest georiënteerde zandruggen. Op deze hoger gelegen en drogere gronden werden de meeste sporen van de prehistorische mens aangetroffen. Voor Evergem betekent dit een aantal stenen werktuigen uit de periode 10.000 v. Chr. Ten westen van Evergem werden aan de Ralingen en de Molenhoek circulaire bodemstructuren aangetroffen die wijzen op grafheuvels uit de bronstijd. In deze eerste bewoningszones werden tevens archeologische vondsten gedaan uit de ijzertijd en de Romeinse tijd.

In het gebied van de latere gemeente Evergem werden de eerste nederzettingen vermoedelijk in de 7de eeuw gesticht. De Frankische krijgsman Ever en zijn lieden zouden zich volgens een oorkonde uit 966 hier gevestigd hebben. Vandaar de naam Evergehem. De nederzetting moet beperkt in omvang geweest zijn. Slechts een kleine oppervlakte in de onmiddellijke omgeving van het dorp zou gediend hebben voor veehouderij en het telen van groenten en gewassen. De regio bestond verder uit bossen, heide en moerassen. Pas met de komst van het abdijcomplex 'de Vurst', het latere Vurstje, ontwikkelde het dorp zich in belangrijke mate en verdrong het andere nederzettingen naar de achtergrond.

2. BIBLIOTHEEK

Bibliotheekstraat 12

De bibliotheek van Evergem was ooit het Hospice Heilige Jozef van het klooster van de zusters franciscanessen. Een hospice is een instelling waar armen werden opgevangen en behoeftigen en zieken werden geholpen. In Evergem is het gekend als het oude rusthuis.

De zusters franciscanessen kwamen in 1834 naar Evergem om er een klooster en een armenschool te stichten. De beginjaren verliepen moeizaam maar met de komst van het hospice namen de vier zusters de zorg op zich van ouderen en zieken. Later kregen ze extra taken in het weeshuis voor meisjes. Om goedkoper in hun levensonderhoud te voorzien begonnen ze zelfs een boerderij. Het hospice werd gebouwd naar een ontwerp van architect Edmond de Perre-Montigny en in 1865 in gebruik genomen. Zes jaar later werd de kapel ingewijd.

De kloostergemeenschap breidde zich intussen uit tot 17 zusters.

Oorspronkelijk had het hoofdegebouw een spreekplaats, werkplaatsen, refters en keuken. Dan was er de binnenplaats met daarachter een vrouwen- en mannenkwartier met centraal op de binnenplaats een wasplaats.

De gevel van het bakstenen gebouw is inmiddels bepleisterd. De nis met het beeld van de Heilige Jozef, het kruis en het opschrift onder het fronton zijn verdwenen. Daar staat nu 'Bibliotheek'.

Vóór de bibliotheek staat het mobiele kunstwerk 'Rose des Vents' van Wim Delvoye uit 1996. De vier gevleugelde, engelachtige figuren in polyester vormen samen de windroos.

In het Nederlands gaat het woord 'bibliotheek' terug tot 1552 als leenwoord uit het

Frans en duidt een plaats aan met een verzameling boeken.

De gemeentelijke bibliotheek vierde in 2021 haar 40ste verjaardag op deze locatie. In 1981 werden er nog 36 000 boeken uitgeleend, vandaag ongeveer 25 000. Op basis van deze cijfers zou je misschien zeggen dat de interesse daalt, maar de bibliotheek is geëvolueerd naar heel wat meer dan enkel een verzameling boeken die je kan ontfangen of ter plaatse lezen. Het is in de eerste plaats een ontmoetingscentrum waar elke Evergemnaar welkom is en waar je tot rust kan komen. Je vindt er een aangename leeszaal met alle mogelijke tijdschriften en kranten.

Je kan er terecht voor een waaier van activiteiten zoals auteurslezingen, boekenclubs, tentoonstellingen en de vrijwilligerswerking met onder andere 'lezen aan huis', 'lezen voor bejaarden' en de babbelbib. Er vinden ook schoolactiviteiten plaats. Zo mochten de leerlingen van het vierde leerjaar van basisschool Het Molenschip tijdens een culturele dag eens blijven slapen tussen de boekenrekken.

3. HUIS BRUGGEMAN

Dorpsplein 14-15

Iedere Evergemnaar kent wel het grote hoekhuis op het dorpsplein dat dateert uit de tweede helft van de 18de eeuw. Dit oorspronkelijk bepleisterde gebouw was tussen 1853 en 1902 het gemeentehuis van Evergem. Boven de deur aan de zijde van de Bibliotheekstraat hangt een schildje met een everzwijn, verwijzend naar het wapenschild dat in 1575 door Filip II aan het graafschap Evergem werd verleend.

De familie Bruggeman kocht vervolgens het huis op en doopte het om tot "Huis Brugge-

In mei en juni is het dan weer een rustige studeerplek voor studenten.

Je vindt er ook een zadenbib met zaden van bloemen en groenten verzameld door vrijwilligers. De bibliotheek beheert en verdeelt de zaden aan geïnteresseerden. En verder zit er muziek in het aanbod alsook computerspelletjes voor jong en oud en geheugenspelletjes voor dementerende personen.

Wist je trouwens dat de Duitse soldaten in mei 1940 het Evergems bibliotheekzaaltje in gebruik namen als kantine?

En dat de kleur van een bolletje op een boek aangaf hoeveel je moest betalen om het te ontfangen?

Ook een leuk weetje is dat een oud bibliotheekreglement uit de vorige eeuw blijkbaar al corona-proof was? Er stond namelijk geschreven: *"Personen die aan een besmettelijke ziekte lijden, of in een huis verblijven waar deze heerscht, worden verzocht voorloopig geen boeken aan te vragen."*

Kortom, de bibliotheek van Evergem is een bezoek méér dan waard.

man, huurhouderij en hotellerie", een plek waar koetsiers en reizigers hun paarden en ruiters op stal konden zetten en overnachten. Later werd het café "In Oud Gemeentehuis", in de volksmond de herberg van de Bruggemantjes, uitgebaat door broer en zus Daniel en Georgette Bruggeman. Zij stonden bekend als "de kielkes" omdat zij steeds een grijze kiel droegen. Het was zo een typisch ouderwets café waar je kon kaarten en carambole (drieband) spelen. Broer Joris baatte in het hetzelfde gebouw een juwelierszaak uit.

Joris stierf op 89-jarige leeftijd als laatste van de drie ongehuwde kinderen in mei 2021. Tot eind 2019 stond hij achter de

toog. In december 2022 werd het café een laatste maal uitzonderlijk heropend ten voordele van de Warmste Week. Inmiddels

is het verkocht en krijgt het een andere bestemming.

4. DORPSPLEIN

Het dorpsplein, ook wel marktplein genoemd omdat marktkramers hier elke zaterdag hun waren uitstallen, is reeds eeuwenlang de centrale plaats van Evergem. Met de kerk, het schepenhuis, de schandpaal en in de onmiddellijke omgeving de pastorie en de kastelen Ter Burcht en Vurstjen is het onmiskenbaar een historisch plek.

Weliswaar zag het er niet altijd uit zoals we het nu kennen.

In het verleden was het soms een kale plaats en dan weer een met lindes en kastanjeboomen beplant plein.

De middeleeuwse waterput, beter gekend als de Sint-Christoffelput, werd in 1795 opgevuld en verdween.

De schandpaal, ooit midden op het plein, werd verplaatst naar de westzijde.

Ook stond er een mooie kiosk maar deze werd in 1971 verwijderd.

Het planten van een vredesboom na een moeilijke periode zoals oorlog en overheersing gebeurde stevast op een belangrijke plaats. Zo sierde meermaals een statige linde, kastanje of eik het dorpscentrum. In 1800 stond er reeds een vrijheidsboom waar openbare mededelingen werden aangeplakt. In 1959 werd de laatste omgekapt. Deze boom werd in 1830 geplant ter ere van de Belgische onafhankelijkheid maar moest na 129 jaar verdwijnen uit veiligheidsoverwegingen.

De schandpaal aan huis Bruggeman is één van de vier beschermde monumenten in het centrum van Evergem, naast de Sint-Christoffelkerk, de dekenij en het oorlogsmonument. In de middeleeuwen werden schandpalen veelvuldig gebruikt. Het te schande zetten was een middeleeuwse ontorende straf die in heel Europa toegepast werd. Het was een strafmaatregel in een tijd dat gevangenisstraffen nog niet gangbaar waren. Een schandpaal, ook wel gerechtspaal, geselpaal of kaak genaamd, is een paal waaraan iemand werd vastgebonden en te kijk werd gesteld. Naast een schandpaal bestond ook het schandblok waar je met jouw hoofd en handen in vastgeklemd werd.

Het stond het publiek vaak vrij de persoon die letterlijk "voor paal stond", te beschimpen of te bekogelen met rot fruit, paardenvijgen of andere zaken. De spreekwoorden "iets aan de kaak stellen" en "iemand aan de schandpaal nagelen" komen van deze straf.

Wanneer stenen en andere harde voorwerpen werden gegooid kon dit leiden tot ernstige verwondingen of zelfs de dood van de veroordeelde. Tevens was het mogelijk dat een veroordeelde aan de schandpaal lijfstraffen opgelegd kreeg, zoals zweep- of stokslagen.

Het kon ook gebeuren dat een ter dood veroordeelde voorafgaande aan de executie eerst aan de schandpaal werd gezet om aan het volk te worden getoond.

De duur waarbij men aan de schandpaal moest staan bedroeg meestal maar enkele uren. De schandpaal bleef tot ver in de 18e eeuw populair, om halverwege de 19e eeuw als strafmaatregel te worden afgeschaft. Dat de Evergemse schandpaal gebruikt werd weten wij bijvoorbeeld uit een vonnis van 23 december 1699. De Brugse Catharina Lannoy had op een avond onderdak gevraagd bij Anthonie Criel. Van haar overnachting in de schuur had ze gebruik gemaakt om enkele 'slaepdijnghen' van de

knechten te stelen. Hiervoor moest ze drie uren aan de schandpaal staan waarna uitzetting uit het graafschap Evergem volgde. De gerestaureerde schandpaal met een vaas-bekroning die we hier zien dateert van 1698 en heeft de vorm van een arduinen zuil. Hij werd toen heropgericht en voorzien van divers "yserwerck" om de veroordeelden mee vast te ketenen. Hij was bekroond met een leeuw en de geschilderde wapens van het Graafschap. Ooit stond de paal naast de

Sint-Christoffelpuit in het midden van het dorpsplein. De oorspronkelijke schandpaal zal waarschijnlijk een houten exemplaar geweest met ijzeren ringen waar de veroordeelde aan vastgemaakt werd. Recentere schandpalen waren uit steen gehouwen en dikwijls versierd met de symbolen van de plaatselijke machthebber. In het geval van Evergem was dat het wapenschild van de bisschop van Gent.

5. DEKENIJ

Eindeken 21

Het woord 'dekenij' heeft zowel zijn betekenis in het religieuze als in het wereldse leven. De dekenij die je hier voor je ziet heeft zijn oorsprong op religieus vlak. Het is de verblijfplaats van een priester-deken

die benoemd wordt door de bisschop. Een dekenij is vergelijkbaar met een pastorie maar dikwijls iets groter. Oorspronkelijk woonde de pastoor op het kasteeldomein Vurstjen, eigendom van de Sint-Baafsabdij, en later overgedragen aan

de bisschoppen van Gent. Door de godsdienststroebeelen in het laatste kwart van de 16de eeuw verhuisde hij voor zijn eigen veiligheid naar Gent. Pas in 1615 werd een nieuw onderkomen gevonden in een hofstede in de wijk Elslo. Bisschop Antonius Triest vond de armtierige woning de naam pastorie echter onwaardig. Er werd toen besloten een ander pand aan te kopen aan het Eindeken, ditmaal een echt buitengoed met een kleine brouwerij, een duivenkeet, een wagenhuis, een schuurtje en een stenen waterput. Het woonhuis bevatte een keuken, een kelder en in de achterkamer zelfs een bibliotheek. In 1649 werd de straat van de dekenij tot aan de kerk geplaveid. Het was wellicht het eerste stukje bestrating van Evergem. Toen het gebouw uitgewoond bleek liet bisschop Lobkowitz in 1787 de nieuwe, vandaag nog steeds grotendeels bewaarde pastorie bouwen. Het ontstaan van dekenijen gaat terug tot midden 16de eeuw. Filips II van Spanje, die toen over de Nederlanden regeerde, richtte 3 nieuwe bisdommen op namelijk Doornik, Brugge en Gent. Het bisdom Gent werd opgedeeld in 7 landelijke dekenijen, waaronder Evergem. Het vormt een bestuurslaag tussen het bisdom en de parochies. Alle activiteiten van het dekenaat staan in dienst van de pastorale zorg voor de inwoners. Het is een samenwerking van een aantal parochies en wordt geleid door de priester-deken. In 2016 werden in het bisdom Gent 10 nieuwe dekenaten opgericht. Sindsdien behoort de parochie H. Franciscus van Assisi, omvattende Assenede-Evergem-Zelzate, tot het dekenaat Eeklo.

Maar als men de vraag zou stellen aan de man in de straat wat een dekenij is of doet, zal men ook vaak het antwoord krijgen: 'Die organiseren feesten en kermissen.' En dat klopt gedeeltelijk ook. Want een

dekenij is ook de naam voor een wijk of een buurt, die geleid wordt door een deken. Vooral in Gent zijn de dekenijen nog actief. De deken is daar tussenpersoon tussen het volk en het gemeentebestuur. Een aantal basisregels komt steeds terug: goede burens zijn, liefdadigheidsacties organiseren, promotie van handel wat men nu nog steeds een braderie noemt, feesten, enzovoort. In feite is het de volkse tegenhanger van de religieuze dekenijen.

De dekenij van Evergem is een typisch voorbeeld van een 18de-eeuws landelijk herenhuis. Aan de achterzijde ligt een prachtige tuin met vijver. In 1995 werd de dekenij met tuinmuur en toegangspoort beschermd als monument. De gehele site is ook beschermd als dorpsgezicht. De totale oppervlakte van het domein is 3000 m², waarvan 482 m² bewoonbare oppervlakte.

Eind 2017 stond de dekenij leeg. Het bedrijf 'Creatief met leegstand' werd aangesteld om aan dit pand een duurzame invulling te geven wat tijdelijk lukte.

In juni 2021 werd het historische gebouw verkocht als een te renoveren woning. Omdat alles achter een tuinmuur verscholen zit volgt hierna een korte beschrijving. Het woonhuis heeft op het gelijkvloers een inkomhal, een grote dubbele woonkamer, een keuken en een extra kamer. Op de eerste verdieping zijn er verschillende kamers met sanitaire voorzieningen en een badkamer. Ten slotte is er een vaste trap naar een niet-ingerichte open zolderruimte. Naast het hoofdgebouw zijn er ook enkele bijgebouwen met onder andere een garage die uitgaat op de straat.

In deze straat, het Eindeken genaamd, zijn nog enkele 19de-eeuwse huizen bewaard gebleven zoals de nummers 3, 5, 7, 33, 42 en 44. Sommige bakstenen gevels werden inmiddels bepleisterd of zelfs ontleisterd zoals hoekhuis nr. 33.

1. EVERGEHEM	P 3
2. BIBLIOTHEEK	P 4
3. HUIS BRUGGEMAN	P 5
4. DORPSPLEIN	P 6
5. DEKENIJ	P 8
6. SINT-CHRISTOFFELKERK	P 12
7. OORLOGSGEDENKTEKEN	P 14
8. SINT-CHRISTOFFELPUT	P 15
9. OUD GEMEENTEHUIS EN VREDEGERECHT	P 15
10. GEMEENTEHUIS	P 17

6. SINT-CHRISTOFFELKERK

Evergem wordt het eerst vermeld in 966 wanneer koning Lotharius de Sint-Baafsabdij bevestigde in haar rechten en bezittingen. De naam vinden we ook terug in 1105 toen de bisschop van Noyon en Doornik het patronaat verleende aan de Sint-Baafsabdij. Ongetwijfeld hebben de Gentse monniken van de abdij het eerste kerkje van Evergem gebouwd. We kunnen echter pas van een parochie spreken zodra er gelovigen, een priester, een kerkgebouw en een solide financiële basis is. De belangrijkste bron van inkomsten waren de kerkelijke tienden. Dit laatste was een tiende op de opbrengst van de oogst of een tiende van lammeren en biggen. Hiermee werd voorzien in het levensonderhoud van de pastoor, het instandhouden van het kerkgebouw en voor de armenzorg. Financieel was Evergem onder andere aangewezen op de Sint-Baafsabdij die een deel van de tienden beheerde. Als populair bedevaartsoord van de Heilige Christoffel had men in de 15de en 16de

eeuw echter een belangrijke inkomstenbron aangeboord. Over het uitzicht van het eerste Evergems bidhuis is niets bekend. Het moet oorspronkelijk een eenvoudig gebouw geweest zijn dat in de loop der eeuwen stelselmatig vergroot werd en verfraaid met altaren, schilderijen, beelden, biechtstoelen, klokken, zilverwerk en een orgel. Op 10 september 1783 werd de kerk door een blikseminslag in een mum van tijd in de as gelegd.

De huidige kerk werd gebouwd tussen 1785 en 1790 in classicistische stijl en werd ingewijd in 1833. De bouwheer was prins-bisschop Ferdinand de Lobkowitz, toenmalig dorpsheer en bisschop van Gent. Het driehoekig arduinen fronton op de westelijke gevel werd trouwens versierd met zijn wapen. Vlak voor het einde van de Eerste Wereldoorlog werd de torenspits door Duitse troepen opgeblazen. De zwaar beschadigde

kerk werd heropgebouwd en in 1928 weer in gebruik genomen.

Ten noordoosten van de kerk staat de Sint-Jozefkapel. Pastoor Adolf Roosens had een grote verering voor de Heilige Jozef. Op een dag beloofde hij tijdens de hoogmis een kapel voor hem te bouwen. De reacties waren overweldigend en de giften stroomden toe. De nieuwe kapel, naast het koor, werd ingewijd in 1912. Vóór de eerstesteenlegging was al een confrérie van de Heilige Jozef gesticht, met als doel de minder gegoeden een behoorlijke begrafenis te verzekeren. Jammer genoeg werd het prachtige gebouwtje in gotische stijl in 1968 omgebouwd tot stookplaats van de kerk waarbij het sierlijke torentje vervangen werd door een schoorsteen en de terracottareliëfs met de "VII smarten" en "VII vreugden" zwaar beschadigd werden.

We hadden het reeds kort over Sint-Christoffel als bedevaartbestemming. Sint-Christoffel is de patroonheilige van de reizigers, alle verkeersdeelnemers, timmerlieden, schilders, pelgrims, fruithandelaren, boekbinders, schatgravers, hakenbusschutters, hoedenmakers, tuinmannen en kinderen en hij beschermt tegen besmettelijke ziekten, onverwachte dood, de pest, droogte, onweer, hagel, watersnood, vuurrampen, oogziekten en tandpijn. Over het leven van de historische Christoffel is weinig bekend maar er worden verschillende legenden verteld. In de middeleeuwen gold Christoffel of Christophorus als één van de 14 Heilige Helpers. Hij zou beschermen tegen de pest en tegen een 'onvoorziene dood', dat wil zeggen overlijden zonder de laatste sacramenten te ontvangen. Vanwege de geringe levensverwachting van de middeleeuwer waren (volks)prenten en beelden van de drager van Christus in de

late middeleeuwen overal te vinden: op marktpleinen, in huizen en in kerken. Eén van deze prenten (de zogenaamde Buxheimer Christophorus in Manchester) draagt dan ook het opschrift 'Christofori faciem die quacumque tueris Illa nempe die morte male non morieris' ('Op welke dag gij het gelaat van Christophorus zult aanschouwen, op die dag zult ge zeker geen kwade dood sterven').

Uit de oudst bewaarde bronnen blijkt dat Evergem een aloude bedevaartplaats is. Op 27 september 1330 kwam de Doornikse kanunnik Hendrik Braem, een geboren Gentenaar, op pelgrimstocht naar Sint-Christoffel. Tijdens die tocht bezocht hij nog drie andere bekende bedevaartplaatsen uit de 14de eeuw: Sint-Lievens-Houtem, het Heilig Bloed te Brugge en O.-L.-Vrouw van Aardenburg.

Het hoogtepunt van de Sint-Christoffeldevotie was 25 juli en dan stroomden de bedevaarders van alle kanten toe en brachten zij veel geld in de lade. Men verkocht pelgrimtekens, waskaarsen en bedevaartvaantjes. Kramers en kermislui moesten standgeld betalen. De Sint-Christoffelkerk is het oudste bedevaartsoord van de heilige Christoffel. Ieder jaar is er op Christoffelkermis een zegening van voetgangers, fietsers en autobestuurders aan de Christoffelput op het Gilbert Braeckmanplein.

7. OORLOGSGEDENKTEKEN

Gilbert Braeckmanplein

Na de eerste wereldoorlog werd in veel gemeenten een oorlogsmonument opgetrokken ter nagedachtenis aan de slachtoffers. In Evergem was dat niet anders.

Een gebrek aan financiële middelen zorgde ervoor dat het jaren kon duren vooraleer er een gedenksteen kon opgericht worden. Dikwijls werd er kort na het beëindigen van de oorlog in 1918 tijdelijk een gipsen ontwerp geplaatst. Dat was echter niet duurzaam en verdween weer na een tijdje. Tijdens de tweede wereldoorlog zijn ook nog eens een aantal monumenten vernietigd. Vandaag de dag verschijnen er nieuwe en meer moderne herdenkingsmonumenten. In Sint-Kruis-Winkel en Zwijnaarde werd respectievelijk in 2021 en 2022 een kunstwerk ingehuldigd ter nagedachtenis van de gesneuvelden in de wereldoorlogen.

Anno 1928 werd op het dorpsplein te Evergem een gedenkteken opgericht. Het monument met een Heilig Hartbeeld werd ontworpen door het atelier Bressers.

Het werd aangeduid als bouwkundig erfgoed en is een beschermd monument sinds 2002.

Het huidige Gilbert Braeckmanplein maakte in 1928 nog deel uit van het dorpsplein.

Het gedenkteken toont onderaan een basreliëf met de voorstelling van een stervende soldaat in de armen van een engel. Op de achtergrond werd een kerktoeren afgebeeld. Vooraan liggen drie grafplaten. De middelste is de oorspronkelijke voor de 30 slachtoffers van de Eerste Wereldoorlog. Deze plaat werd later aangevuld met twee andere met daarop de slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog. Bovenaan het monument staat een witstenen beeld van het Heilig Hart op een hoge sokkel.

8. SINT-CHRISTOFFELPUT

Gilbert Braeckmanplein

De zogenaamde "Sint-Christoffelput" was oorspronkelijk een diepe steenput op het dorpsplein. Vlakbij stond er ook een Sint-Christoffelbeeld. Dit kan je zien op de kaart van Antonius Sanderus uit 1641 en staat vermeld als bornput. Dit komt van het Middelnederlandse 'bornepit' en betekent zoveel als gat in de grond waaruit grondwater kan gehaald worden. Waarschijnlijk dateerde hij uit de middeleeuwen. Deze put werd in 1698 hersteld en voorzien van een nieuw Sint-Christoffel- en Christusbeeld. Uiteindelijk werd de put, die vermoedelijk niet meer bruikbaar was, opgevuld circa 1795.

De 'Sint-Christoffelput' op het Gilbert Braeckmanplein is een recente versie die in 1953 werd opgericht door de Vlaamse Toeristenbond.

9. OUD GEMEENTEHUIS EN VREDEGERECHT

Kapellestraat 1

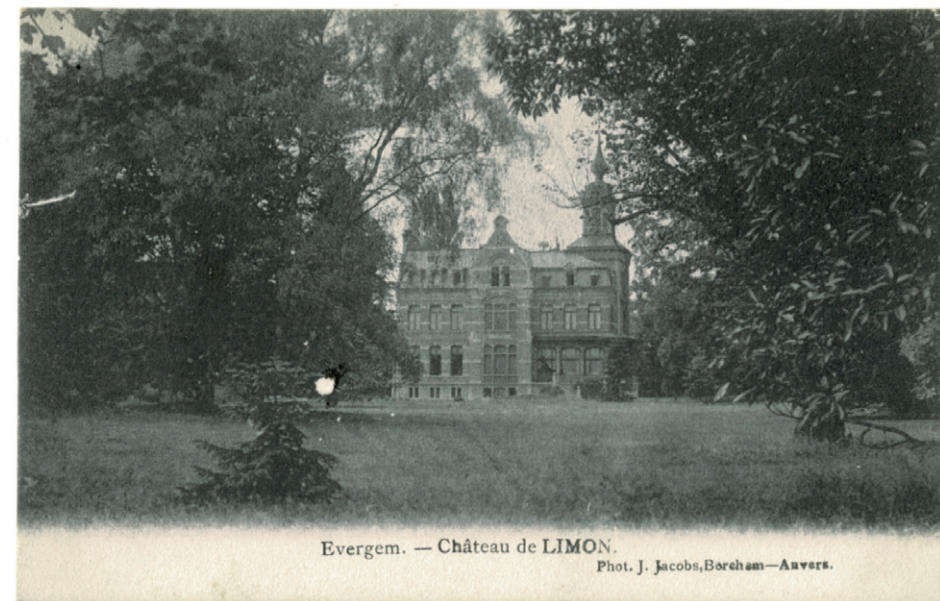
Nadat Franse troepen begin juli 1794 het Meetjesland binnen trokken werd door het nieuwe regime al gauw een territoriale en administratieve reorganisatie doorgevoerd. Op 15 oktober 1795 werd het graafschap Vlaanderen verdeeld in twee arrondissementen, West- en Oost-Vlaanderen, met als respectievelijke hoofdsteden Leper en Gent. Evergem werd een kanton met aan het hoofd een municipaal president. De municipaliteit, een andere naam voor het plaatselijke bestuur, stelde in juni 1796 een vrederechter aan, namelijk L.J. Hertschap. Die kreeg de functie van bemiddelaar. Het is de eerste maal dat er hier sprake is van een

dergelijke juridische functie. Kort na de Franse revolutie in 1789 is het ambt van vrederechter ontstaan. Hij is van oudsher het feitelijke gezicht van de rechtspraak bij de burger in landen waar het rechtstelsel op de Franse Code Napoléon is gebaseerd. Samen met Luxemburg en Zwitserland is België nog het enige land waar het vrederecht en de vrederechter in deze betekenis voorkomen. De vrederechter is zowel rechter als verzoener en onder meer bevoegd in geschillen met betrekking tot huur, uitzettingen, erfdienstbaarheden, burenruzies, onteigeningen, minderjarigen, geesteszieken

en adoptie. Inmiddels is de vrederechter al sinds 1830 in het Belgische Gerechtelijke Wetboek verankerd. Voor Evergem blijkt de patriarchale figuur van vrederechter Adolf Speelman niet onopgemerkt gebleven. Hij verbleef van 1835 tot 1886, het jaar van zijn overlijden, in een "huys van plaisance" wat later het kasteel van Elslo zou worden. Het vrederecht van Evergem was eertijds gehuisvest in een bijzonder gebouw op de hoek van de Kapellestraat en het Gilbert Braeckmanplein. Het werd opgericht in 1901-1902 in eclectische stijl naar de plannen van de Brusselse architect Louis Bouckaert. Tot 1958 waren hier het gemeentehuis en het vrederecht gevestigd. Het gebouw werd begin jaren tachtig grondig gerestaureerd en maakt deel uit van het politiecommissariaat.

Het vrederecht en de gemeentelijke administratie verhuisden naar het in 1956 aangekochte kasteel Huis ter Burcht dat ingericht werd als gemeentehuis. In 1970 werd de vrederechter overgeplaatst naar Gent. Evergem valt nu onder het gerechtelijk kanton Gent 3 waarvan het kantoor van de vrederechter zich bevindt in het justitiegebouw aan de Opgeëistenlaan te Gent. Het archief van het Evergemse vrederecht voor de periode 1795 tot 1970 bevindt zich in het Rijksarchief te Gent.

10. GEMEENTEHUIS

Fortune de Kokerlaan 11

Huis ter Burcht werd voor het eerst vermeld in 1259. Het huidige kasteel staat op de grond van het oorspronkelijke domein waar de heren van Evergem ooit hun middeleeuwse burcht met dubbele cirkelvormige omwalling bouwden. In de 11de eeuw betrokken de heren van Dendermonde de burcht. Zij werden aangesteld als voogden van Evergem in het Sint-Baafsdomein.

Waar nu de burgemeester en de schepenen het bestuur van de gemeente op zich nemen was het in vroegere tijden wel even anders. Zo hadden de abten van de Gentse Sint-Baafsabdij anderhalve eeuw lang een vinger in de pap te brokken en werd het dagelijks bestuur van het abbdomein overgelaten aan leenheren. Allerlei bevoegdheden en rechten zoals vis-, molen- en tolrechten, werden gewoon verhandeld. Tot 1564 liet de abdij in het Graafschap Evergem delen van het middeleeuwse

feodale systeem bestaan wat neerkwam op eigen schepenen en een eigen plaatselijke rechtspraak. De bisschoppen van Gent namen in de tweede helft van de 16de eeuw de functie van de abten over.

Vanaf 1574 zijn er vrijwel volledige schepenlijsten voorhanden. Passchier van Hecke was in 1589 de eerste burgemeester van Evergem. Aanvankelijk stelde de titel niet veel voor en was het niet meer dan het voorzitterschap van de schepenbank. Toch werd de titel al snel belangrijk. Reeds in de 17de eeuw lobbyden invloedrijke families bij de bisschop waardoor er dikwijls een monopolie ontstond en de burgemeester heel vaak uit een elitair kransje werd gekozen.

Uit een aantal documenten uit de late 17de eeuw kennen we vrij nauwkeurig de werking van het lokale bestuur in Evergem. Naar

eeuwenoud gebruik zetelde de schepenbank of vierschaar om de week. Een schepen is een openbaar bestuurder op plaatselijk niveau. De naam wordt nog enkel in België gebruikt. De functie is vergelijkbaar met die van een 'wethouder' in Nederland.

Vanaf de middeleeuwen lieten zowel de graaf als de lagere heren hun rechterlijke bevoegdheid door anderen waarnemen. De hogere rechtspraak werd namens de graaf waargenomen door de baljuw. De lagere rechtspraak werd namens de heer uitgeoefend door schout en schepenen. De baljuw was de voorzitter van het college voor alle politieke zaken. De schout was dan weer verantwoordelijk voor financiële en sociale zaken. Beslissingen werden via aanplakbrieven bekend gemaakt.

In 1617 werd aan de westzijde van het dorpsplein een perceel grond aangekocht en een nieuw volwaardig schepenhuis gebouwd. In dit gebouw vergaderde de Evergemse wet ruim 180 jaar. Door het stijgende bevolkingsaantal en de voorspoedige 2de helft van de 18de eeuw waren er in 1789 plannen voor een groter schepenhuis op dezelfde plaats. Het voortdurende wapengekletter in de jaren die volgden verhinderden de bouwplannen. In 1799 zou het gebouw door nalatigheid van Franse soldaten volledig in de as worden gelegd. De bakstenen werden later hergebruikt voor de bouw van een kleine opslagplaats en de herstelling van een brug over de Burggravenstroom in Wippelgem.

Bij gebrek aan financiële middelen werd het 'Huys der Gemeente van Evergem', volgens de Fransen de 'Tempel der Wet', respectievelijk ondergebracht in een herberg, in de pastorie en later in het kasteel van de Gentse bisschop, beter gekend als kasteel Vurstje.

Onder Frans bestuur werd de gemeentelijke administratie trouwens volledig vernieuwd. Het bestuur bestond voortaan uit een burgemeester, twee adjudanten, een politiecommissaris en een gemeenteraad die 30 leden telde. Tijdens de Hollandse periode werd in 1817 de gemeenteraad nog eens grondig hervormd.

Vanaf 1853 tot 1902 vergaderde het gemeentebestuur in de voormalige herberg op de hoek van het Dorpsplein met de Bibliotheekstraat, het later gekende Huis Bruggeman. Door de bouw van een nieuw gemeentehuis in de Kapellestraat had de gemeentelijke administratie vanaf 1902 een ruimer onderkomen. Pas in 1958 werd opnieuw verhuisd.

De gemeente kocht in 1956 het Huis ter Burcht aan. Twee jaar later werd het als gemeentehuis geopend. Dit kasteel in Vlaamse neorenaissancestijl dateert van 1884 en werd gebouwd door Alfred de Limon Triest en diens vrouw. Clément Fortuné de Koker kocht het goed in 1922 en liet het domein in 1940 voor een groot deel verkavelen. In 1994 werd het achteraan verruimd met een nieuwbouw, waar bijna alle gemeentelijke administratieve diensten zijn gehuisvest.

CULTURELE 14-DAAGSE

8.3.2024 t/m 24.3.2024

www.cultuurraadevergem.be | Cultuurraad.Evergem